

JÜRGEN METS- UNIVERSAALSE DISAINI EESTKÕNELEJA

Autor: KÜLLI URB

Kojalise Tegija rubriigis olema ikka tutvustanud uusi või vähetuntud teenuseid ja ka sellise teenuse osutajat. Seekord on meie külaliseks Puudealase Teabe ja Abivahendite keskuse projektijuht Jürgen Mets, kes on haridu- selt tegevusterapeut. Keskus on Astangu Kutserehabilitatsioonikeskuse allüksus ja selle tööd rahastatakse läbi Euroopa Struktuur- fondide.

Jürgen, räägi veidi enda juurtest, kust oled pärit ning kus õppinud?

Olen küll sündinud Tallinnas, aga põhikooliaeg möödus Põlvas. Kooli läksin Rosmale, mis on väike küla Põlva külje all. Seal asub Johannese Kool, mis on waldorfkool. Õppisin seal kogu põhikooli aja, see oli huvitav aeg. Muidugi paljud väljastpoolt kooli pärisid, et mida see kool endast kujutab ja kas saab ikka edasises elus hakkama. Nagu elu on näidanud, et saab hakkama küll!

Pärast põhikooli lõpetamist tulin tagasi Tallinnasse, astusin Õismäe Humanitaargümnaasiumisse. Gümnaasiumi ajal oli mul palju erinevaid huviseid ja suundi- tõmbas teater, muusika, üldse loominguline tegevus. Olen jäänud siiani kunstide austajaks, aga samas on mind väikesest peale huvitanud hooned ja ka inimesed. Läksingi õppima tegevusteraapiat, täiendasin end Rootsisis ja praktiseerisin seal. Tegevusterapeutina töötamine oli huvitav, aga ühel hetkel tundsin, et tahan aidata enamaid inimesi. Mõtlesin, et kui tegevusterapeutina suudan elu jooksul töötada ehk 400- 600 inimesega, siis tundsin, et tahan laiemalt tegutseda. Õpingute ajal ja hiljem praktiseerides oli ju põhiliseks teemaks inimeste tegevusvõime ja tegevusvõimega seonduv keskkond- see hakkaski mind üha rohkem huvitama. Nüüd siis töötangi Astangul ja tegelen juba laiemalt keskkonna ja ka inimestega.

Kes on ikkagi tegevusterapeut?

Lühidalt öeldes, kui füsioterapeut paneb käe käima, siis tegevusterapeut annab sellele liigutusele mõtte- näiteks auto juhtimiseks, söömiseks, joomiseks jne. See on alati seotud keskkonnaga, igapäevaste tegevustega– kõikide tegevustega, mis jäävad magamiste vahele. Peamine sisu on läbi erinevate tegevuste arendada ja parandada inimese tegevusvõimet.

Eestis on tegevusteraapiaga tegeletud natuke üle 10 aasta, teatakse rohkem nime, kuid laiem taust on teadmata. Tihti antakse töökohale küll tegevusteraapia ametinimetus, aga tegelik sisu on hoopis sotsiaaltöötaja, kasvataja või eripedagoogi ametiga seotud. Tegevusteraapias tuleb jälgida, et tegevused oleksid piisavalt rasked, et oleks areng, kuid samas ka mitte liiga rasked, muidu kaob motivatsioon. Klienti tuleb hästi tundma õppida- millised on tema vajadused ning eesmärgid. Praegu on valdav meditsiiniline lähenemine- testide tegemine ja mõõtmine.

Tegevusterapeutidiga on nagu juuksuriga- palud teha midagi personaalset, aga ta on harjunud lõikama teatud moodi ja teebki nii, kuid teine juuksur on julge, hakkab proovima ja püüab teha midagi isikupärast, mis on kliendi ootus.

Oled töötanud ka Rootsis, kas me võime end võrrelda Rootsiiga?

Selge see, et Rootsis on toimunud areng rahu tingimustes pikalt, neil on materiaalselt palju paremad võimalused kui meil. Me võime ja tegelikult peamegi neilt õppima palju, kuid ka nemad on teinud vigu, mida meil on mõistlik mitte korrata. Näiteks puuetega inimeste liigne eristamine- paljusid asju saaks lahendada näiteks üldise juurdepääsetavuse arendamisega.

Rootsis töötasin ühes haigla meeskonnas, mis tegeles näiteks trauma- ja infarktjärgsete patsientidega. Käisime kaardistamas seda keskkonda, üldiselt kodu, kuhu inimene haiglast naaseb. Vaatasime, mida saab teha ning kuidas kohandada kodu nii ligipääsetavaks, et inimesel oleks võimalik tegutseda maksimaalselt iseseisvalt. Kui kohandamine polnud võimalik, siis oli sotsiaalkorteri võimalus. Kohandamistööd teostati reeglina enne, kui inimene haiglast koju läks.

Miks hakkasid huvi tundma universaalse disaini vastu?

Õpingute ajal, teisel kursusel, tutvustati meile seda teemat. See oli küll väga põgus, aga sain siiski iva kätte. Tavaliselt tegevusterapeut töötab

haiglas abivajajaga ja jõuab punkti, kus inimene saab päris hästi hakkama, aga kui ta läheb koju, siis selgub, et ei saa üldse iseseisvalt hakkama. Kas on probleem inimeses või keskkonnas? Ratastoolis ei saa liikuda, kuna uks on kitsas, lävepakud jne. Keskmine inimene ju ometi saab hakkama? Kelle „viga“ see siis ikkagi on?

Mind häirib eristamine- ka puudega inimesi eristatakse, ehitatakse midagi nende jaoks spetsiaalselt, näiteks teatrisse ehitatakse spetsiaalne kallis tõstuk, avatavas spordikeskuses leitakse, et ratastoolis inimene ei pääsegi sisse- ehitatakse juurde pikk kaldtee, turul avastatakse, et ukсед ikkagi kitsad- lõhume siis ukсед laiemaks jne. See on juba eristamine. Mõistlik oleks kohe ehitada nii, et avalikud hooned on ligipääsetavad. Siis ei saa keegi öelda, et jälle raisati nende puuetega inimeste peale palju raha. Vajame ju kõik hästi ligipääsetavaid hooneid. Tegelikult on sarnased vajadused teistelgi inimestel- näiteks lapsevankritega lapsevanemad, transporttöölised jne. Sama kehtib ka teenuste puhul- on küll võimalik mobiiliga parkida, aga kui menüü/toiming on väga keeruline, siis ikkagi pole see paljudele ligipääsetav.

Huvitaval kombel on teatud erivajadused ühiskonnas nagu enam aksepteeritud. Näitena võib tuua televiisori puldi. Algselt oli see mõeldud inimestele, kes ei saanud liikuda. See oli abivahend. Nüüd on see aga nõ „üle võetud“, mis sest et algne suunitlus oli teine. Eks neid näiteid ole veelgi.

Mis siis ikkagi on univesaalne disain?

Seda on raske lühidalt seletada. Tegelikult on kõik inimesed erivajadusega. Me oleme erinevad- kes pikk, kes lühike, mõni on sünnipäraselt suur, teine jällegi kleenuke, lisaks veel lapsed ja eakad. Kõik on erinevad. See ongi see, miks on vaja toodete, teenuste, keskkonna kujundamisel vaja arvestada ja mõista, et läbimõeldus loob kaasatust. Univesaalne disain on toodete, teenuste ja keskkonna kujundamine nõnda, et seda saavad kasutada kõik inimesed võimalikult suurel määral vajamata eraldi kohandusi või erilahendusi. Univesaalne disain toimib koostöös teiste ühiskondlike eesmärkidega ning on tervikliku lahenduse loomulik osa. See muidugi ei tähenda, et kõiki erivajadusi saab univesaalse disaini printsiibist lähtuvalt lahendada, aga paljut saab ja see suurendab inimeste vahelist sidusust. Pealtnäha idealistlik kontseptsioon, mis on realselt rakendatav.

Millises seisus on universaalse disaini printsiipide rakendamine Eestis, kas nulli lähedal?

Ei, murrang toimus 2007 aastal. Inimeste teadlikkus tõuseb ja vajadus kasvab. Ka meie, Puudealase Teabe ja Abivahendite Keskuses, oleme teinud mitmeid koolitusi kohalike omavalitsuste ehitusspetsialistidele ja teistele huvilistele. Universaalse disaini põhimõtted kirjutatakse sisse arengukavadesse, kõrgkoolid võtavad oma ainekavadesse, viiakse kokku erinevate erialade inimesi, näiteks disainerid ja meditsiinitöötajad.

See on pikk protsess, enne kui universaalse disaini printsiibid võetakse laiemalt omaks. Küll vastuseis tasapisi taandub, universaalse disaini kontseptsiooni järgi inimeste keskkonna kujundamisega harjutakse ja nii muutub see osaks meie igapäevaelust.

Kojaline nr 3, 2010